

AMICULU SCÓLEI

fóia pentru naintarea invetiamentului si a educatiunei
la Romani.

Ese in tóta Sambat'a. — Pretiulu abonamentului pentru provinciile austriace: pe anu 4 for., pe siése luni 2 for. 25 cr., pe trei luni 1 for., 25 cr.; — éra pentru Romani'a: pe anu 30 piastrii (lei) si pe semestru 16 piastrii. — Pentru inseratiuni se vor respunde 5 cr. de serie. — Abonarea se face la postele c. r. si pela DD. corespondinti.

Ceva despre scólele populare.

De lenga calea Ardelenilor (?) in 1. Novembre 1862.

Natiunea romana cá se póta inaintá in cultura si civilisatiune, are lipsa, cá tóte natiunile civilisate, de scóle mai inalte séu scientifice, si mai de diosu séu elementare. De cele din rendulu antaniu se tienu gimnasiile, seminariile, academiile si universitatile. De cele din rendulu alu doilea, se tienu scólele elementare asiá numite si populare si natiunale. Lasandu cele de rendulu antaniu, pentru care natiunea aré se se ingrigésca pre venitoriu, se cercetamu scólele nostre elementare, care catu de catu le are natiunea nóstra mai in tóte comunele locuite de dens'a; se cercetamu aceste scóle, care suntu fundamentulu, pétr'a din capulu anghiului, pentru tóte scólele din rendulu de susu. Epitetele: elementara, populara, natiunala, inca constatéza acést'a, caci scólele din rendulu de diosu, pertractandu sciintiele le comunica discipuliloru numai in elementele sale principali si mai delipsa, ele cuprindu in sine tóta clas'a si conditiunea, cá principiile concetatiene, ele propunu sciintiele in limb'a materna, prin care ca intru atatea ca-si familiare, si iá inceputulu seu, crescerea si dezvoltarea natiunei insesi; care sciintie in genere întescu la ori ce conditiune venitóre a omului, si tocma pentru aceea, scólele de rendulu de diosu, suntu fundamentulu, pétr'a din capulu anghiului pentru tóte scólele din rendulu de susu. Se cercetamu dicu aceste scóle, si se vedemu in catu corespundu ele asteptarei comune si destinatiunei loru proprie.

Factorulu primariu, dela care póte asceptá natiunea efectulu doritu in cestiunea scolastica, e docintele, sub a carui conducere se concrede scól'a populara. Acést'a inzestratu cu calitatile recerute pentru unu docinte, con-

ducandu scól'a populara dupa regulele didactice, ori metodice, in sistemulu cuviintiosu, si bine nimeritu, nesmintitu va esí la limanulu doritu. Din contra ne avendu chiamare de docinte, lipsindu capacitatea necesara, séu ce e si mai daunosu, virindu-se in statulu pedagogialu, numai venendu interesulu propriu, scólele nóstre populare voru esiste numai cu numele, voru vegetá dar' nu voru vietuiú, nu voru prosperá, ci cuprinse de deliriu se voru langedi. —

Potu dice, ca in catu mi este cunoscutu, pre totu loculu scólele nóstre populare suntu inlocuite cu docenti sistematici, respective absoluti preparandi (?) Acést'a cercustare, alaturand'o cu starea de mai nainte, candu potea fi docinte si carele a terminatu „Ciasoslovulu“ cu legerea, inca demustra propasirea nóstra. Apoi nunu-mai ca avemu docenti preparandi absoluti, cari déca sciá »Psaltire“ apoi cá se scie tote — dupa exprimarea poporului — lipsea numai preparandi'a, fara avemu cari a absolvatu mai multe clase gimnasiale, ori reale, si posedu cunosciinti'a a mai multoru limbi. Inse a fi absolvatu ori cate clase din scólele sciintifice, a fi preparandi catu de absoluti, prin urmare docinti catu de sistematici, deca principiile pedagogice si regulele didactice ori metodice, care le au studiatu in preparandia le dau uitarei, séu nu le aplica in praca, ce folosu are natiunea, ce prospectu scólele nóstre populare, ca suntu inlocuite cu docenti sistematici.

Fiindu ca suntemu favorisati a vedé inceputulu anululu scolasticu 186²/₃, pentru reculegerea si impintenarea docentiloru nostri, cugetu a nu face lucru neplacutu, déca in organulu acést'a scolasticu, care cá „Amic. Scólei“ are devis'a: nobilisarea scóleloru nóstre natiunale, supunendu ca nu va fi docinte carele se nu lu fia prenumeratu, me voiú nisui dupa potintia, a-

aduce aminte docintelor de acurat'a si deobligat'a implinire a detorintelor sale, si anume, care suntu

a) deobligamintele docintelui facia cu scola.

Sub cuventulu scóla contragemu intielesulu si alu institutului adeca a instructiunei, si a edificiului scólei insesi. Scól'a luand'o in amendóue intielesurile, o vedemu la noi mai pre totu loculu fórte inapoiata. Candu intramu intr'o comuna romana, care e edificiulu scólei, de locu potemu ghici. Nu departe de biserică, o casa' scunda, hornu in fórte rea stare, séu nu-lu are de locu, acoperita cu paie séu si cu tulei, nevaruita, ferestile carpite cu papiru, gradin'a fora gardu, ocolulu fara pórtă, etc. Acést'a e scól'a satului. De intramu in laintru mai intaniu ne intimpina unu intuneculu, apoi semtímu unu mirosu neplacutu, innadusitoriu. Dupa aceea vedemu uneltele scolastice in fórte rea stare, intinate, pravóse, fórte, incomodu asiediate camnit'a crepata si tóta unsa, care in tempu de iérna neineetatu debue se fumegheze, asiá catu unu omu de omenia nici pe unu minutu nu-si póte aflá locu se siéda. Apoi ce e mai tristu pentru scólele nóstre populare, docentii pre unele locuri din cause economice, restringanduse cu locuint'a sa preste anu in insasi incaperea scólei, in carea se invétia pruncii aci vedi patulu, més'a, scaunele, cad'a cu curechiu, ciuberulu cu unsóre, galét'a cu brandia, soci'a si pruncii docintelui; de multe ori intempinamu gainele, gasícele, míti'a, canele, ba si porceii lui acolo, care lacomescu la sfarimaturele ce cadu din més'a loru si din man'a prunciloru scolari; preste aceste aci larmuescu pruncii scolari, aci pruncii docintelui; aci facu scolarii gonoiu prin cioplituri, sárituri preste scaune, si prin mancare, aci soci'a docintelui prin curateria obiectelor de fertu, prin cernutu si frementatu si prin spalatu vestmintelor, de unde in scóla o necuratienia perpetua domnesce.

(Vá urmá.)

Ordinatiuni.

Instructiune

pentru invetiatorii din scólele normale si capitale de relig'i'a ortodoxa reseriténă, de sub inspectiunea suprema scólara a bisericéi ortodoxe reseriténă din marele principatu alu Ardealului.

(Capetu.)

§. 32. Invetiatoriulu scólei elementare debue se fia petrunsu de insemnatarea celor mai inainte susepsuse adeveruri, si se duca chaimarea sa astu-feliu, cá

invetiaceii prin invetiarea Abcdariului se devina la cunoáscerea elementelor celor d'antaiu ale limbei loru materne. Si asiá incepe invetiamentulu Abcdariului séu cu silabisarea dupa Abcdariului vechiu din tipografi'a diecesana, séu dupa metod'a fonetica din Abcdariulu de d. prof. Z. Boiu, si pasiesce graduatu si neintreruptu cu continua comitiva a exercitiilor intuitive si limbistice pana la cetirea acurata mecanica a deosebitelor felieri de tipariu, ce in Abcdariu se afla; aci scolarii se se faca atenti la felurinea tonurilor, la prelungirea, apasarea, si semnele loru, apoi la semnele deosebitóre, ce vinu inainte si la intrebuintiarea literilor mari. Poesiele si naratiunile din Abcdariu se potu intrebuintiá cá exercitii de memoria a scolariilor.

§. 33. In clas'a a II. prelunga perfectiunarea in cetirea mecanica vine de a se pazi si la intonarea cuviintósa prin intielegerea obiectului, ce se cetesce; aci debue ce se pazésca invetiatoriulu de tálcuri lungi si cercustantiali, ce intrecu poterea intielesuale a scolariilor. Cuprinsulu cartii de cetire „datorintiele supusiloru“ dá scolariilor privilegiu bunu de a se indeletaic in privint'a limbistica si ortografica, precum si cu invetiamentulu de rostu, in exercitiulu ascutírei memoriei.

§. 34. In clas'a a III. au de a se continuá exercitiile in perfectiunarea cetirei fluide, in desmembrarea cuvintelor si a sentintelor, precum si in exercitiile memoriei. Aci se cere, cá incatu manuducerea cartii de lectura va iertá, se se faca si unele cercari in cunoscenti'a gramaticale, stilistica, si ortografica.

Cartea de citire se prescrie pentru clas'a a III „invetiatoriulu si poporulu dela d. Atan. Marienescu.“ Invetiatoriulu la cetirea din acésta carte are privilegiulu celu mai bunu de a desteptá in invetiaceii -sei aplecare si predilectia spre maiestrii (mesítesuguri), de care avem mare trebuintia, precum este in deobsce cunoscutu.

§. 35. Tint'a clasei a IV. debue se fia, cá scolarii pe deplinu se intielégá totu, ce au cetitu, atatu in privint'a cuprinsului, catu si a limbei, se cunoáscă partile vorbirei, si alcatuirea gramaticale si sintetica a limbii de invetiamentu, analisarea, compunerea si abreviatiunii constructiilor, prin urmare aci debue se aiba scolarii si pregatire pentru invetiarea ori-carei alte limbe afara de cea materna.

§. 36. Pentru exercitiuri in stilistica se se dee scolariilor compunere de descrieri, de naratiuni, de scriitori, si de alte carti, ce se intrebuintiéze in viétia. Ér pentru exercitiuri in ortografia este de a produce observarea fluida a scrierei regulate si caligrafice cu in-

trebuințarea semnelor deosebite. Materia pentru indeletnicirea memoriei dau dindestulu exemple, ce se afla in gramatica.

§. 37. Pentru invetiamentulu limbei materne se renduescu in clas'a I. doesprediece ore pe septamana; in clas'a II. si III. diece, ér' in clas'a IV. nóue. Din eceste ore se voru intrebuintiá cu deosebita privire la cetire fluida, in clas'a II. patru, in clas'a III. trei, si in clas'a IV. dóue ore, pentru limbistica cu ortografia si compunerea scripturistica in clas'a II. trei, si in clas'a III. si IV. cate patru ore, si in sfersitu cate trei ore in clas'a II. III. si IV. se voru intrebuintiá spre deprindere in gramatica.

§. 38. Prelenga invetiarea limbei materne se se predee inca o limba din cele patriotice in órele destinate pentru invetiamentulu limbei materne. Invetiatoriuu are a povetiui in invetiarea vreunei limbe patriotice pre scolarii sei astfeliu, cá ei se fia atata pregatiti din ea, catu se póta intrá la clasele gimnasiale séu reale, in care limb'a esplicativa este aceea, carea au fostu in scól'a nóstra capitale limb'a straina obligata.

Si asiá acésta unica inpregiurare debue se povețuésca pre invetiatorii nostri, ca ei studiulu limbei straine obligate se-lu tracteze cu tóta serioșitatea. Invetiamentulu unei limbe obligate se va incepe in clas'a II. in semestrulu II. cu Abedariulu nemțiescu; ér' in clas'a III si IV. se va tracta gramatic'a si cartea de lectura (Sprach- und Lesebuch) in dóe ore pe septamana.

B. Scrierea.

§. 39. La invetiamentulu de scriere este a se pazi, cá scolariulu se se deprinde in scriere legibile, placuta, si usióra. Invetiamentulu scrierei se incepe atunci, candu scolariulu a inceputu a invetiá cetirea cu literile de scrisu din Abedariu; scolariulu in clas'a I. invétiá a scrie cuvinte, si constructii mici; in clas'a II. constructii mai mari; in clas'a III. invétiá a scrie cu litere feliurite, si in clas'a IV. se continua caligrafia. Pentru invetiamentulu scrierei se se intrebuintieze in facare clasa cate trei, séu si patru ore pe septamane.

C. Celelalte obiecte ale invetiamentulu in scólele normale si capitale.

§. 40. Celelalte obiecte ale invetiamentulu in scólele capitale suntu: 1. computulu (arithmetic'a), 2. desenulu, si 3. istoria naturale si patriotica.

§. 41. 1. Invetiamentulu in computu are a se predá dupa manualulu previgente in patru ore pe septamana. In clas'a I. se se faca scolarii mici cunoscuti cu

numerii, si se invetie a numerá ffuentu si siguru inainte si indereptu dela 1. 2. 3. 4. pana la 10. si érası dela 1. pana la 100.; a ceti si a scrie numerii dela 1. pana la 100., si a cunósce fiorinulu in partile lui, si numirea acestoru; mai de parte a cunósce puntulu si greutatele lui partiale, precum si mesurile cele mai usitate in viétia.

§. 42. In clas'a II. prelenga repetirea celoru invetiare in clas'a I. se se incépa cu scolarii cele patru specii de computu atatu verbalu (socotéla din capu) catu si in scrisu (socotéla pe table).

§. 43. In clas'a III. va constá invetiamentulu de computu din cetirea si scrierea numeriloru, continuendu exercitiulu si aplicarea celoru patru specii de computu, si inca cu numerii numiti asemenea si neasemenea, cu feliuritele fractii de giumatati si de treimi si de mai multe parti, ce vinu inainte in viétia, si inca tóte acestea exercitii se se faca verbalu si in scrisu pe tabla.

§. 44. In clas'a a IV. are a se predá gibaci'a cetirei, scrierei, si a întielegerei, a numeriloru mai mari, precum si exercitiile de perfectiunare in computu de asemenea si neasemenea numeri numiti, apoi si tractarea fractiuneloru prin cele patru specii, precum si deprinderi in exemple de asiá numit'a regula de trii si regula societatii; tóte inca intr'unu modu lesne de întielesu si folositoriu vietii practice.

§. 45. 2. Invetiamentulu desemnulu se se introduca pretundindenea, nde iérta inpregiurările locale, si se se predee in clas'a IV. si se se duca in legatura folositoare cu intrgulu invetiamentu.

§. 46. 3. Mai de parte de problem'a scólei capitale de patru clase se tine si aceea, ca scolarii se se faca cunoscuti si cu cunoscintiele cele neaparate din istoria naturale si patriotica; acésta inca nu debue se se faca in nisce ore destinate pentru áeste cunoscintie, ci cu privilegiulu telmaciriloru, ce le face invetiatoriuu asupra unoru asemene obiecte din cartea de lectura, si prin naratiuni ocașionale, precum si prin aratarea obiecteloru, si a fenomeneloru naturei.*)

VII.

Unele mesuri spre strnise pazire pentru invetiatori.

§. 47. Peste obiectele aci insemnate nu este ier-

*) Ne pare reu, ca n'avemu inca o astfeliu de carte de lectura, precum cere debuint'a presentulu; inse avemu sperantia, ca curendu se voru inzeștrá scólele nóstre cu o asemene carte.

tatu a introduce nici unu altu obiectu de invetiamentu fara aprobarea inspectiunei supreme scolare.

§. 48. Pe baz'a aci prelipteloru desternatiuni are a se asiediá pentru facare scóla capitale planulu de invetiamentu impreuna cu impartirea óreloru, precum se vede la finitulu acestei instructiuni.

§. 49. De si cu privire la deosebitele impregiurari ale singuraticeloru scóle capitale se iérta, ca órele destinate mai susu pentru obiectele de invetiamentu se se póta immulti séu impuciná cu strensa bagare de sém'a la tinta prefipta pentru fiecare obiectu de invetiamentu: este necesariu, ca numerulu óreloru pe septamane se nu se pune mai diosu de 20, daru nici mai sus de 24.

§. 50. Priimirea eleviloru in scóla capitale se póte face numai la inceputulu anului scolariu; ér' priimirea de dóue ori intr'unu anu se iérta numai la acea scóla capitale, carea servéza totdeodata si pentru scól'a parochiale locale, si acést'a numai in clas'a I. — Ér' promovarea eleviloru la clase mai inalte se face la inceputulu anului scolariu.

§. 51. Anulu scolasticu in ccól'a capitale de patru clase are se se incépa totodata cu anulu scolariu alu gimnasiloru.

§. 52. Impartirea cea de pana acum a anului scolariu in dóue semestre are a se sustiené, si a se face cu finitulu fiacarui semestru esamenu spre acelu sfarsítu, cá se se póta vedé atatu metod'a invetiatoriuului, catu si sporiulu fiecarei clase, si diliginti'a scolariloru, precum si starea intréga a invetiamentulu. La incheierea examenului se cetesce clasificati'a. Totu, ce acestoru impregiurari nu corespunde, are a se delaturá. Dupa finitulu examenului de semestrulu I. nu se impartiescu premii, ci numai la sfersítulu anului scolariu. Inpartirea premiiloru se se faca cu conscientiositatea cea mai strinsa si cu scirea si invoiea directorului localu, carele va priveghiá, cá numai cei mai escelenti elevi se se premieze. La solenitatea impartirei premiiloru se chiama numai antistii scólei, insa potu fi de facia si parintii, rudele, si tutorii scolariloru, precum si altii onoratori.

§. 53. Pentru regratii se hotarescu dílele de Miercurea si Sembat'a dupa prandiu cu aceea, cá Sembat'a dupa prandiu totdeauna voru avé a merge elevii la 2 óre la scóla spre deprindere in cantarile bisericesci, si la 3 óre la biserica.

§. 54. Ér' vacantele voru fi la creciunu dela 24. pana 27. Decembre; la pasci dela Sembat'a lui Lazaru pana in Joia dupa s. pasci, ér' la rusale trei díle.

§. 55. Afara de aceste díle de regratia se va tiené vacantia in luna lui Augustu. Ér' una luna de díle se lase pe tempulu secerisului, si alu culesului de vii, s'au de cucuruзу spre inpartire dupa bun'a aflare a inspectorulu tractualu.

§. 56. Atestatele se voru dá dupa formulariulu aci aleturatu.

§. 57. Catalogulu de scóla are a se compune dupa rubricile din formulariulu atestateloru de scóla.

§. 58. Pentru drépta clasificare are de a se pazi cu deosebire in acele scóle capitale, care totdeodata suntu scóle parochiale, si cá atari suntu scóle de in-datorire, cá scól'a populare nu numai se fia scóla de invetiamentu, ci si de educatiune, cá ea se priiméscu pre toti copii de scóla, si se grigéscu pentru cultur'a loru moralo-religiósa, si pentru aceea debue se se iee in drépta consideratiune cu privilegiulu clasificarei nu numai cunoscintiele si gibaci'a scolariloru, ci inca si probele de fric'a lui d-dieu, si de portarea bana, ce ei au aratatu. Tóte acestea se se considere si la promovarea scolariloru din clasele mai de diosu in cele mai susu, si a-deca se se caute nu numai sporiulu loru in singurati-cele obiecte de invetiamentu, ci si moralitatea loru; si fiindca scolarii din cele dóue d'ntaiu clase suntu mai multu straini de ori ce esorbitantia, decatu scolarii din clas'a III. si IV: pentru aceea la clasificarea acelorlu nu se intrebuintiéza atat'a asprime, catu la clasificarea celorlu din clas'a III. carii trecu in clas'a IV. si ai celorlu din clas'a IV. carii intra la gimnasiu, séu scóla reale.

§. 59. Suirea invetiatoriloru cu scolarii sei din clasele inferióre in cele superióre este de a se introduce pretotendenea, unde acést'a iérta calitatea individuale a invetiatoriloru, si celelalte impregiurari locale ale scólei, prin urmare, unde acést'a se arata cá midílocu in-demnatoriu de inaintarea scopulu scólei. Si fiindca suirea invetiatoriloru din clasele inferióre in cele superióre se face cu privire la calitatea individuale: pentru aceea spre viitoriu se voru denumi de invetiatori la scólele capitale numai astfelu de individi, carii se voru aflá din destulu calificati pentru suirea in clase superióre cu scolarii.

§. 60. La scól'a capitale cu patru clase se voru aplicá patru invetiatori, si in casuri necesare se póte pune si subinvetiatoriu spre inlesnirea acelu invetiatoriu, carele dinc aus'a numerulu prè mare alu scolariloru nu póte biruí singuru. Subinvetiatoriuulu numai la acea intemplantu se va suí in clas'a mai superióra, déca si pentru clas'a

acésta va fi renduitu subinvetiatoriu, altmintrelea remane totu in clas'a, pentru carea s'a pusu de subinvetiatoriu.

§. 61. Scótele capitale, care au trei clase si trei invetiatori, se ecvipunu scóteloru capitale cu patru clase si pana la organizati'a loru definitiva cu aceea indatore, cá se se nevoiesca a ajunge tint'a scólei capitale de patru clase, facundu in clas'a, III. dóue despartiaminte, unulu pentru scolarii din clas'a a III, si altulu pentru elevii din clas'a a IV. Acést'a se intielege si despre scótele populare parochiale, care au doi invetiatori si dóue clase, dar' impartite in cate dóue despartiamente.

§. 62. Scótele triviale in principiu au destinati'a aceeaasi, ce o au si clasele cele trei inferióre ale scóteloru capitale, si asiá scolarii cei bine inaintati in clasele scólei triviale se potu primí in a IV. clas'a a scólei capitale.

§. 63. Formulariu de atestatu scolariu din scól'a capitale cu patru clase.

Atestatu.

N. N. nascutu in _____ la anulu _____ lun'a _____ diu'a, de _____ ani, de religi'a ortodocsa raseritena, invetiacelu alu clasei _____, au cercetat in semestrulu _____ anului scolariu _____, si au avutu portare _____, si a reportatu din invetiaturi urmatorii calculi:

(Pentru I. cas'a.)

Din incepatoriile doctrinei religiei	—	—	—	—
Din limb'a romana	—	—	—	—
si din cetirea mecanica	—	—	—	—
Din elementele limbei romane	—	—	—	—
" elementele calculului	—	—	—	—
" elementele scrierei	—	—	—	—
" cantarea bisericésca	—	—	—	—

(Pentru II. clas'a.)

Din doctrin'a religiei	—	—	—	—
" limb'a romana, si adeca	—	—	—	—
din cetire	—	—	—	—
" gramatica	—	—	—	—
" ortografia	—	—	—	—
" limb'a obligata	—	—	—	—
" computu	—	—	—	—
" caligrafia	—	—	—	—
" cantarea biricésca	—	—	—	—

(Pentru clas'a III.)

Din doctrin'a religiei, si istori'a biblica	—	—	—	—
" limb'a romana, si adeca din:	—	—	—	—
cetire	—	—	—	—
" gramatica	—	—	—	—
" ortografia	—	—	—	—
" exercitii verbale si scripturistice din limb'a *)	—	—	—	—
computu	—	—	—	—
caligrafia	—	—	—	—
cartea bisericésca	—	—	—	—

(Pentru clas'a IV.)

Din doctrin'a religiei	—	—	—	—
" limb'a romana, si adeca:	—	—	—	—
din cetire	—	—	—	—
" gramatica	—	—	—	—
" ortografia	—	—	—	—
" exercitii verbale si scripturistice	—	—	—	—
" limb'a *)	—	—	—	—
computu	—	—	—	—
caligrafia	—	—	—	—
cantarea bisericésca	—	—	—	—

Acestu invetiacelu merita asiá dara a se innaintá in clas'a. s'a datu la _____ in dñua _____

a _____ luni lui _____ 18 _____
N. N. _____
directoru. _____
catichetu.

N. N.

invetiatoriu de scól'a capitale.

§. 64.

Impartirea óreloru.

Clas'a I.

Innainta de prandiu.	Dupa prandiu.
Dilele de septm. dela 8—9, 9—10, 2—3, 3—4 óre	scrierea ⁴⁾
lunea limb'a, ¹⁾ limb'a, limb'a	scrierea
Marti'a limb'a calcululu ³⁾ limb'a	scrierea
Miercurea catichisati'a ²⁾ limb'a, regratia,	regratia
Joi'a limb'a, calcululu, limb'a,	scrierea
Vinerea limb'a, calcululu, limb'a, limb'a	scrierea
Sembat'a catichisati'a, limb'a, cant. bis. cet. la bis. la	rogiatiu- din orol. césł. rogiatiu- si apost. nea de sér'a.
Duminec'a la beserica inainta si dupa prandiu.	

Clas'a II.

Innainta de prandiu.	Dupa prandiu.
Dilele de septm. dela 8—9, 9—10, 2—3, 3—4 óre	computulu
lunea limb'a mat. ¹⁾ religia, ⁴⁾ in sem. I. limb'a mat.	computulu
	in sem. II.
	limb'a obligata ²⁾
Marti'a limb'a mat. calculul. ³⁾ limb'a,	scrierea ⁵⁾
Miercurea religia, limb'a, regratia,	regratia
Joi'a religia, limb'a, limb'a,	scrierea
Vinerea religia, limb'a,	computulu
	in sem. I.
	limb'a mat.
	in sem. II.
	limb. oblig.
Sembat'a limb'a mat. calcululu	cant. bis. biserica cetir. din din orol. si apostolu
Duminec'a la biserica inainta si dupa prandiu.	

NB. Pentru a treia óra de scriere va fi dela 10—11. Miercurea. §. 39.

*) Germana séu ungerésca.

¹⁾ §. 30. 31. si 37. — ²⁾ 19. 20. 21. 22. 23. si 24. — ³⁾ §. 41. ⁴⁾ §. 39.

⁵⁾ §. 33 si 37. — ²⁾ §. 38. — ³⁾ §. 42. — ⁴⁾ §. 25. si 28. — ⁵⁾ §. 39.

*) Germana séu ungerésca.

Clas'a III.

Innaintea de prandiu.	Dupa prandiu.			
Dilele de septm. dela 8—9,	9—10,	2—3,	3—4 ore	
lunea limb. mat. ²⁾	comput. ³⁾	limb. obl. ⁴⁾	scrier. ⁵⁾	
Marti'a catichisati'a ¹⁾	limb. mat.	lim. mat.	complutul	
Miercurea limb'a mat.	computulu,	regatia,	regatia	
Joi'a limb'a mat.	religi'a	limb. obl.	computulu	
Vinerea limb'a mat.	religi'a	limb. mat.	scrierea	
Sembat'a limb'a mat.	religi'a	cantarea	mergerea	
		bis. cetir.	la biserica	
		orologio-		
		nului si a-		
		postolu lu		

Duminec'a ȝa biserica inainte si dupa prandiu.

NB. Una ora de scriere se va intrebuintia dela 10—11 ore Miercurea. §. 39.

Clas'a IV.

Innaintea de prandiu.	Dupa prandiu.			
Dilele de septm. dela 8—9,	9—10,	2—3,	3—4 ore	
lunea limb'a mat. ²⁾	comput. ³⁾	catichisatia	limb'a	
Marti'a limb'a mat.	religi'a	limb' oblig. ⁴⁾	scrierea ⁵⁾	
Miercuria religi'a ¹⁾	limb'a mat.	regratia	regratia	
Joi'a religi'a	limb'a mat.	limb. mat.	computulu	
Vinerea limb' mat.	computulu	limb. oblig.	scrierea	
Sembat'a religi'a	computulu	cant. bis.	mergere la	
		cetirea o-	biserica	
		rologionu-		
		lui si aposto.		

Duminec'a. la biserica innainte si dupa prandiu.

N. B. Una ora de scriere se va tine Miercurea dela 10—11. §. 39.

Sibiiu, 17. Septembre 1862.

Andreiu, m. p.
episcopu.

Varietati.

Blasiu, 8. Nov. n. 1862.

Onoratei Redactiuni.

I.

Domni'a Vóstra ati reprodu su in Nr. 83—127 unu pasagiu din Tesaurulu de monumente tom. I. pag. 94—95, care l'ati calificatu de interesante. Iertati-mi dar', déca se póte, cá totu in acestu diurnal se-m; facu si eu pucine reflexiuni, cu cari me sentiu detoriu chiar' si publiculu diurnalulu acestuia.

Nu am de cugetu, se tragu la indoiéla pasii, ce i-au facutu principatele unite de vre-o 5—6 ani in respectulu limbei, si de 3 ani incóce in deprenderea cu ortografi'a latina. Progresulu, ce au facutu acolo toti incepundu dela logofetii satesci pana la Domnulu tieriei

in acestu respectu, e in adeveru colosale, precum documentéza tóte voluminósele acte scrise cu litere latine, si inca cu ortografia de suferitu. Si infu adeveru, ca erá si tempulu, cá aceste provincie romanesci se nu mai remana de risu cu buchile loru, si inapoiá romaniloru din cóce de Carpati, cari acumu cu multe decenia inainte facusera acestu mare progresu. Inse ce mai adauge Tesaurulu, cumuca tóte acestea s'au facutu fora comandu, si fora impunere nu sciu incatu póte fi adeveratu, dupa ce mai anitertiu, audisemu scirea cumuca guvernulu tieriei romanesci a demandatu introducereá oficiósa a scrierei cu litere latine, spre multa bucuria a multor'a, cari credu, ca numai asiá se póte frange cerbicea patroniloru de Azi-buche.

Ce va fi mai facutu in acestu respectu si Domnulu Stirbeiu, inca póte se fia adeveratu, numai catu e de mirare, cumu de a mai aplecatu Tesaurulu si acestu incidente la cestiunea de facia. Pentru ca la tóta templarea Asociatiunea nu a facutu aceea, ce se dice ca a facutu Domnulu Stirbeiu. Ea nu a impusu nemenuia, nici nu a comandatu ortografi'a cestiunata, cum póte ca va fi facutu Domnulu tieriei romanesci; din aceea simpla cauza, ca Asociatiunea nu are putere preste nemenea in lume, de aceea nice putere de a impune si comandá, cá domnii tieriloru romanesci. Ea numai a adoptatu pentru sene operatulu comisiunei filologice din Octobre 1860, si pentru apropiarea catra scopulu de unitate a aflatu cu cale a chiamá la o conformitate si concordia in acestu obiectu si pre altii, — si pre toti romanii.

Unde dar' tirani'a intr'o asemenea lucrare? séu in ce stá paralelismulu trasu intre domnulu Stirbeiu si Asociatiune? Protocolulu adunarei din Brasiovu, si cerculariale, ce s'au tramisu precumu aiurea, asiá si ȝa redactiunile diurnaleloru romanesci de din-cóce, demustra invederatu, ca Asociatiunea nu si-a arogatu dreptulu de a impune si a comandá nemenuia ortografi'a adoptata, -- ea numai arogatu si recercatu din scopulu pre-atinsu, carele neindoitu se cuvene se fa alu toturorur romaniloru: concordia intru tóte—pana si in ortografia, la care scopu cu totii suntemu detori a alergá, cá adeca toti se scriemu o limb'a si intr'o forma.

Adeveratu este, ca ecésta concordia se póte asteptá numai dela tempu, si de aceea nece se póte sperá intr'unu momentu. Cu tóte acéste inse, credem, ca va fi iertatu a chiamá si a rogá la o cointielegere mai tempuri.

¹⁾ §. 26 si 28. — ²⁾ §. 34. — ³⁾ §. 43. — ⁴⁾ §. 38. — ⁵⁾ §. 39.

¹⁾ §. 26. si 28. — ²⁾ §. 35. — ³⁾ §. 44. — ⁴⁾ §. 38. — ⁵⁾ §. 39 si 45.

Inse p^ote ca Tesaurulu, nu intru atat 'a s'a scandalitu in decisiunea Aasociatiunei care in adeveru cu cuscintia der^epta nece se p^ote culpá, — catu s'a scandalitu in propunerea ce i s'a facutu, si in vorbele ce s'au graitu in adunare dupa cum voru fi venitu la cunoscenti'a Tesaurului, séu p^ote ca chiar' in ortografi'a adoptata.

Ci in propusetiunile, ce se facu ori carei adunari libere, si in vorbele ce se dicu intru insele, mi-se pare ca nu ar' avé dreptu a se scandalí nemenea, nece autoriulu Tesaurului, deca in republic'a literaria nu are locu tirani'a, si deca in adunari este iertatu fiacarui a-si descoperi parerile cu intréga libertate. Nu voiu inse se aperu mai incolo propusetiunea facuta, numai adaugu, pentru cei ce nu voru fi sciendu, cumu ca dis'a propusetiune nu se facu din partea mea, si ca in debateri asupra acestui obiectu nu am luat nece cea mai mica parte. Insemnu inca, ca vorbele, ce se graiescu intru o adunare, suntu particulari si proprie ale cuventatoriului, ér' nu ale adunarei. Ale adunarei suntu numai expresiunile testului din protocolu, dupa cumu s'a autenticatu de adunare. Deci adunarea nice din acestu respectu nu merita nice o imputatiune, de nu cum-va cene-va atatu este de preocupatu de prejudetiu, catu nu e in stare de a vedé adeverulu.

Er' déca s'a scandalitu cene-va in ortografi'a mea, pentru ca s'a adoptatu si in adunarea dela Brasiovu, cá si in a' comisiunei din 1860, — inca nu p^ote fi peccatulu Asociatiunei. Ea si-a urmatu parerea sa, la care avea totu dreptulu, precum avea si dreptulu de a lapedá acea ortografia, deca nu erá multiumita cu dens'a.

E dóra peccatulu meu? Nu asi crede. Cá unulu, carele m'am acupatu cu studiulu limbei nóstre inca din crude teneretie, aveam si io dreptulu, mi-se pare, cá si ori-cine altulu, de a-mi formá parerea dupa convictiunile, ce le-am castigatu in decursulu cercetariloru mele. Care dreptu io nice altuia nu l'am denegatu nemenuia nice una-data; nece nu m'am maniatu, deca cene-va nu a vrutu se-mi adopteze sistem'a, fiendu-ca principiulu meu e principiulu libertatei, nu alu autoritatei, chiar' si in republic'a literaria, precumu l'am marturisitu esprese chiar' si in discursulu meu din 29. Iul. a. c. tienutu in adunarea acelei dile in Brasiovu, si publicatu in tóte diurnalele romanesci de din cóce si anume in diurnalu D. Vostre Nr. 63—107 pag. 250 seq. unde am disu:

„Pre campulu literaturei se cere si mai multa libertate, si mai multa pacientia, de cumu ar' crede cene-va. Libertate pentru convictiunile si discusiunile proprie, pacientia pentru convictiunile si discusiunile straine. In literatura, care e si unulu din obiectele societatei nóstre, are se domnésca adeverulu ér' adeverulu de multe ori atatu e de ascunsu, chiar' si din aintea ómeniloru, ce-lu c^erca intru adensu, catu si cu lumina aprensa adese ori nu se p^ote vedé. In vietá politica, in carea adeverulu si dreptatea, aceste dóue colonne ale ei, inca s'ar' cadé se domnésca, — pentru cá se puna capetu certelor si discusiuniloru desierte, s'a aflu a fi mai comod mai totu de un'a: a inchide gur'a ómeniloru, si a taia muculu penei scrietoriloru. . .

Inse in literatura, ast'a nu se p^ote etc. — Lasu dar' in judecat'a publicului, deca din partea mea a esitu macaru una vorba, in care se aiba dreptu de a se scandalire.

Inca nice autoriulu Tesaurului, nu credu, se fia avutu óre care (-) de a se smentí in ortografi'a mea, dupa ce inca pre la a. 1851 in istori'a sa (tom. pag. 232 edit. I) asia scieca: „prof. Cipariu tipari carti bisericesci cu litere, cu o ortografia dintre quelle mai bune quate au essitu pen' acumu.“ La cari cuvente totu acolo pre pag. 222 mai adaugu in nota: „Ortografia mai potrivita naturei limbei rom. anco n'a esitu quá a domnului Cipariu; in quatu ne miramu que mai ambla astadi unii seci a mai introduce alte ortografie — pen' va statori un'a o societate erudita. — Noi insine ne pare reu, quo n'o urmarimu intru tote mai consequentu.“ — In editiunea II. adeveratu ca lipsesce acesta nota, p^ote ca din aceea cauza, pentru cá autoriulu in asiá editiune se apropiá mai multu de ortografia mea, de si nice acumu nu o urmá mai consequente. Ci „tempora mutantur« si ómenii — si schimba parerile: precumu se pare ca si domnulu autoriu alu tesaurului nu mai judeca astadi ortografi'a cumu judecá autoriulu istoriei romaniloru din Daci'a superióre inainte cu 12 ani.

II.

Spre a adeveri dis'a nóstra din urma, cauta se atingemu aici, cumu ca in ainte de pasagiulu reprodustu in diurnalulu Domniei Vóstre, pre cumu sciti, autoriulu tesaurului se apucá a luá la critica mare parte din ortografiile romane latine, dandu si specimine din fia-care pentru ca se se cunósca mai chiaru diferenti'a séu consonanti'a loru intre sene. Si anume dupa ortografi'a Klein-Sincaiana, si a lui P. Maior, pune pre a domnului Laurianu si pre a mea, inse asiá, catu a mea se afla intre cea pura din Tentamen criticum, si intre cea simplificata a d. Laurianu in midilocu. Inse din ce cauza a pusu pre a mea in acésta ordine anacronistica intre ale d. lui Laurianu nu precepu. Ér' cumu ca e anacronistica, se scie de acolo, ca io incepui a tipari carti bisericesci cu litere inca la anulu 1834, in carele tiparii Acathistoriulu, si psalirea repausatulu canonicu Teodoru Popu, si in anulu 1835 Orologiulu celu mare, candu din contra Tentamen criticum se tipari mai tardiu cu vre-o 6 ani in a. 1840. De nu cumu-va prin asta locatiune a vrutu se arete, ca dupa care ortografia si-a simplificatu autorinlu Tentamelu ortografi'a cea simplificata: care inse nu-mi vene se credu. Fapta inse este, ca autoriulu tesaurului ordenandu intru acestu modu aceste trei ortografie din urma, p^ote se aduca pre multi in prepusu se judece, ca d. Laurianu, desperandu as-i poté popularisá sistem'a ortografica din Tentamen, s'a vediutu nevoitu se se întórca la ortografi'a cea din ainte, adeveratu cu orecare schimbati inse neessentiali, si stramutandu unele semne de ale lui P. Maioru intru altele, si anume prefacandu com'a cea de asupra vocaliloru din ortografi'a lui P. Maioru in semnulu prosodicu alu scurtarei, cá se semneze pre buchea: ъ.

Mai credu inse, ca prin ast'a ordenatiune, autoriulu tesaurului a vrutu se arete numai, cu catu sistem'a din

Tentamen e mai superiöra de catu a mea. Celu pucinu oserbatiunile, ce le face asupra nöstra, töte cadu in nefavörea mea, precumu in istori'a din 1851 tote cadiusera in nefavörea altor'a. „Ortografi'a d. Cipariu, (dice acumu) cate o data e pre monumentalä, alta data pre etimologica tara in sa a ajunge vreo data cu consecinti'a etimologica pre autorulu Tentamelului criticu.“ Va se dica, ca acumu la a. 1862 nu e bene nici sä, nece siä; ci totu numai pre pre, cu cata c o n s e c i n t i ' a între 1851 si 1862, lasu la una parte. Adevverulu e, ca ioi mi-am facutu studiaie limbistica, fora de a emulä pre autoriulu Tentamelui criticu. Se pöte inse, ca prin oserbatiunea mai din susu nu a vrutu alt'a, de catu se-si mai subtirie expresiunea de seci, ce o impartise in 1851 altoru ortografisti de pre atnuci.

Mai incolö, dupa ce premisesse, ca „d. Cipariu omite semnele propuse de P. Maior adauge: „A omite semnele de totu, noi din parte-ne, ne incredintiarumu din esperintia ca, insemnäza, nu numai a ingreuiä förte cetirea, dar, aceea ce este mai multu, insemnäza a sacrificä partea fonetica a limbei, elementulu celu mai importantu, celu mai distintivu alu limbei nöstre, ca-ci nici un'a din limbele romanice nu se bucura de atat'a varietate de sunete cá limb'a romana, o varietate frumösa care ortografulu romanu nu pöte, nici este iertatu a o trece cu vederea. A reduce töte aceste sunete la ‚regule' fipse este greu, si mai cu nepotintia etc.“ — Asiä autoriulu tesaurului cu aceste pucine cuvente acumu vine se restörne töta sistem'a ortografiei mele. Se mai repetu aici, cele ce am ädsn in Iuliu la Brasiovu? Dä; fiindu-ca se paru a nu fi avutu atunci resultatulu, fce-lu speramu deintr'insele dicandu:

„Nu dicitu inse io, — ca limb'a romanésca nu pöte se suferre nici unu semnu, — ci numai, ca nu se cade a introduce semne ‚de prisosu' si nefundate pre nici una regula naturele a limbei. Semne, ce se potu suferi si de multe ori si cauta a se intrebuintiä, suntu semnele ‚accentelorü. . . Er', ‚cödele' de sub cosunanti, si ‚comele' de asup'rä vocaliloru, nu suntu de catu cá unele zale legate de pitiorulu unor'a etc.“ — Si: „Aici are locu regul'a de zuru: ‚Unde ajunge regul'a gramaticale, suntu de prisosu semnele' si iutru adevveru, in ‚cuventele romanesci, ' regulele suntu ‚de ajunsu' mai totu de un'a spre a esplicä ori-ce forma gramaticale.“

Totu acolö disesem de sistem'a ortografica ‚cu semne' dupa altele mai multe. Inse si asta sistema potea se se suferre ‚la inceputu' pana candu adeca omenii si cei mari, cá si copii, nu avea cunoscentia destula gramaticale pentru a-si ceti limb'a fora semne. Er', dupa ce tempulu fasielorü a trecutu, säu a trebuitu se tröca, si dupa ce a venitu tempulu se amblamu una data inpitöire, — e lucru tristu a vedé, cumu unii inca totu se mai rözima de alu treile pitioru, si inca se paru ca voru, cá limb'a romanésca se nu mai ajunga a umblä in döue pitiore, ci numai in patru brance säu in cargia. Si, ce e mai de mirare, este, ca unii literati ai nostrii intrebuintieza atari semne—chiaru spre a impenä cele mai ‚esorbitanti' etimologie etc.“ — Esemple, afora de cele citate acolö, se aru fi potutu produce si mai multe, ci exempla suntu odiosa.

In catu inse pentru partea ‚fonetica' a limbei, mi-se pare, ca nu o a respectatu altu cene-va mai multu de catu mene; precumu demustra partea I. a gramatecei mele din a. 1854, unde i-am datu ‚antaniulu' locu in gramatec a, si o am tractatu pre largu in mai 80 de pagine, si unde am arretatu, ca ‚variatiunea' fonetica a limbei romanesci nu numai se pöte reduce la regule ‚fipse' ori cu cata greutate, ci intru adevveru e si regulata din insasi natur'a presente a' limbei. Nu pretendu inse, cá töte oserbatiunile fonetice necesarie voru fi atinse si espuse deplenu in gramatec'a mea; cu töte astea speramu si sperezu ca cei derepti me voru escusä, sciendu cá nice una fapta de mana omenésca nu e perfecta.

In urma adaugu numai, ca nu recunoscu de esacta specimenä de ortografi'a mea, ce o adatu totu acolö pag. 83, precumu nu e esacta nece ceea, ce o da pre pag. 105 din ‚Vito Pilutio.' Ce-va mai esactu despre cartea lui V. Pilutio publicasemu inca in ‚Analectele' mele in a. 1858 la pag. 254—8, totu dupa esemplariulu din Berlinu, precumu amu insemnatu in Notiti'a literaria din același Analecte pagina XXXVIII, unde scrisesemu: „Esemplariulu, cu care ne folosiramu, este alu bibliotecei regali din Berlinu, care in sine l'am vediatu acolö la a. 1850, si depre eare castigaramu si una copia autentica, revediatu cu töta acurateti'a de d-lu E. Buschman bibliotecariu si membru academieii regie, — dupa ce altu esemplariu pre langa töta nevointi'a nu am potutu castigä.“ Specimineä nöstra la l. c. cuprende titlulu certeji si inceputulu dela pag. 1 pana la pag. 4 lin 7; adaugundu sub linia si: una trunctiunea corecta romanésca de pre limb'a corupta a' autoriului. Insemnamu inse, ca cu töta ceruptiunea limbei acesteji carti, lesicografulu romanu va poté se scötia deintr' ins'a multu folosu.

Inse d. Papiu se pare a nu fi avutu scire de cele publicate in Analectele mele precumu nice de cele ce am scrisu de Orodiadea lui L. Nagy in Acte si fragmente din a. 1855 la pag. 216 sep. si 277 in note dupa Orodiadea acesta publicat in acele Acte pre pag. 173 — 277 si una ‚Elegia' latinésca scrisa de insu-si ‚G. Sinkai' catra autoriulu Orodiaedei cu datu: „M Varadino ipso festo S. Michaelis Archangeli a. 1803,“ in care se descrie vieti'a sa, mai pre largu inse in notele autobiografice adause la acesta elegia, carile in Orodiaede se afla pre pag. 197—221. Dupa acesta elegia si note biografice publicasemu si io una biografia a lui. G. Sinkai in Foi'a pentru minte inainte cu vre-o 20 de ani, ci sörtäa celoru ce ce publica in foile periodice e mai totu de un'a ca se dau mai curundu uitarei de catu alte publicatiuni.

Inchidu cu acea oserbatiune ca si gramatic'a lui Klein-Sincai din a. 1780 neindoitu se afla in öre-care biblioteca romana publica, ér' de gramatec'a lui P. Maior, voiü se scriu cu alta ocasiune.

T. Cipariu.

(Din Concordia).

Togma in momentulu punerii sub tésco primimu fasciöra a cinci'a din **Tesaurulu de monummente**. In nrulu viitoru mai multu.